

Abdullah Tukay'a Adanan Bir Mektup

Çulpan Zaripova Çetin*

Tatar edebiyatı XX. yüzyıl başında diğer Türk boylarının edebiyatlarından farklı olarak bin yıllık tarihe sahip olan ve hızla gelişen bir edebiyat olarak tanınmıştır. Bu dönemde Tatar süreli yayınlannın doğuşu ve kitap basma işinin hızlanması Tatar edebiyatının dünya edebiyatı meydanına çıkmasını sağlamış ve onun olgunlaşma temposunu artırmıştır.

XX. yüzyıl Tatar edebiyatında Tatar şiirinin yüzünü belirleyen üç şair vardı: A.Tukay, S. Remiev ve Derdmend. Tatar şiirinde üçü de farklı, özel bir yere sahiptir. Küçükken yetim kalan ve çocukluğunu elden ele, aileden aileye dolaşarak çeşitli köylerde, şehirlerde geçiren Abdullah Tukay tam bir halk şairiydi. O, vatan ve millet sevgisini dile getirdiği şiirlerinde olduğu gibi, sosyal meseleleri işlediği hicvi şiirlerinde de hep Tatarların ilerleyip yükselmesi ülküsüne hizmet etmeyi düşünmüştür. Sadece ondan sonraki dönemde hiciv kullanan Tatar şairleri değil, diğer Türk boylarına mensup şairler de şiirlerine nazireler yazacak kadar Tukay'ı sevip takdir etmişlerdir.¹ Sagit Remiev'e gelince; o heyecan ve isyanla dolu şiirlerinde insanın büyüklüğünü ve kadın özgürlüğünü övdü ve böylece o devirdeki kendi millî bilincinde göklere kadar yükselen Tatar ruhunun bir simgesi olarak kabul edildi.² Yaşam ve ölüm hakkında düşündüren ağır fikirlerini şiire döken Derdmend ise Tatar felsefi fikrinin güzel bir örneği oldu.

1917 Ekim ihtilali, yazarların dünyaya bakışlarına da sanatlarına da aralarındaki ilişkilerine de edebiyatın yaşayış şekline ve gelişme özelliklerine de kuvvetli bir etki yapıyor. Bolşevik partisinin ülke idaresine gelmesi ve devlet düzeni vasıtası ile parti diktatörlüğünün yerleştirilmesi, ülkede yeni ideolojik-siyasi ortamın oluş-

*Yardı. Doç. Dr. Mağla Üniversitesi F.-EFak. Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü Öğretim Üyesi.

masına sebep oluyor. Bu ortam edebi hayatı da keskin bir şekilde değiştiriyor. Sınıfcılık ve partililik prensiplerinin hayata geçirilmeye başlaması ediplerin dünyaya bakışlarını ve edebi hareketi belli kısıtlamalar içinde tutmaya, siyasi sansürün kuvvetlenmesine, edebi sanat eserlerinin, egemen ideolojiye dayanıp değerlendirilmesinin temel usul haline gelmesine yol açıyor. Başka bakışı savunan gazete, dergi ve kitap yayınlayan yayınevleri kapatılıyor. Sovyet ideolojisine katılmayan ediplerin bir kısmı, milyonlarca edip Derdimend gibi, siyasete girmeden, tarafsız kalmayı tercih ediyorlar. Ş. Babıç, A. Kariyev gibi bir taraftan diğer tarafa geçen aydınlar da oluyor. S. Remiev gibi, yeni döneme ayak uydurmaya çalışıp da sonra hayal kırıklığına uğrayıp eserlerine ilham bulamayan edipler de az olmadı. Sovyet iktidarı ve Bolşevikler partisi siyaseti ile ortak fikre gelemeyen ve yurtdışına gitmeye mecbur kalan ve yurtdışındaki matbuat etrafında toplanan edipler, gazeteciler de az değildi. Onlardan, İdil-Ural devleti hakkında kurduğu planları gerçekleştirilmeyince, yurtdışına gitmekten başka seçeneği kalmayan, edip Ayaz İshaki milli bağımsızlık için mücadelesini yurt dışına taşıyor. Tatar milletinin büyük şairi Abdullah Tukay ise o günleri görmeden 1913 yılında dünyadan göçüyor.

Abdullah Tukay, İslam dini eğitimi alan ve bütün kökleri ile Doğu medeniyetine, eski Tatar edebiyatına bağlı olan bir Tatar şairidir. O, köyde doğmasına rağmen, hayatının en önemli kısmını şehirde, önce Cayık'ta (Uralski) sonra da Kazan'da geçirmiştir. Bu iki şehir XX yüzyıl başında Tatar hayatının ve Rus medeniyetinin merkezleri sayılmaktaydılar. Cayık'ta yaşadığı dönemde Tukay Rus gazete ve dergilerini okuyor ve Rus klasiklerini tanıyor. Motigulla Hazret'in medresesinde eğitim aldığı yıllarda Müslüman dinini, Müslüman felsefesini ve edebiyatını en iyi şekilde öğreniyor. 1902-1903 yıllarında Tukay'ın okuduğu medreseye Abdulveli adında bir İstanbul Üniversitesi öğrencisi geliyor ve onlar Tukay ile bütün yaz mevsimini beraber geçiriyorlar. Hatıralara bakarsak, bu öğrenci de şiirler yazmış; sabırlılığı, ahlakı ve iyi eğitim almış olmasıyla Tukay'ı çok etkiliyor. Tukay'ın Cayık şehrinde medresede okuduğu yıllarda yaşadığı en güzel yaz, Abdulveli ile birlikte geçirdiği yaz oluyor. Bu Türk öğrenci aracılığı ile Tukay Osmanlı söz sanatına da büyük ilgi duymaya başlıyor. Abdulveli, Tukay'a Osmanlı edebiyatı, Osmanlı tarihi, Türk şairlerini tanıtıyor, Fransız edebiyatı ile ilgili geniş bilgi veriyor. Böylece Arap, Fars, Çađatay dilleri ve edebiyatlarını iyi bilen Tukay, Osmanlı tarihi ve Osmanlı edebiyatını da öğrenmiş oluyor. Çünkü A. Tukay'ın 1907 yılına kadar yazdığı şiirlerinde biz Divan ve Tanzimat devri Türk şiirinin etkisini görmekteyiz.

Tukay, "Millete", "Ana Dili", "Güz Yelleri", "Gitmeyiz!", "Çift Koşan At", "Şürel", "Doğduğum Yere", "Milli Ahenkler" gibi şiirlerinde her şeyden önce kendi halkının ihtiyaçlarını, vatanına, Tatar milletinin geçmişine ve bugününe olan sevgisini, sosyal meseleleri ve halkının geleceği ile ilgili umutlarını anlatmaya çalışmış. Ayrıca, XX yüzyıl başı Tatar hayatının ansiklopedisi sayılan şiirlerinde şair kendi kaderini bütün Tatar halkının kaderinin bir parçası olarak algılamıştır. Halk şiirini milli sanatın kaynağı olarak kabul eden Abdullah Tukay'ın yarattığı şiirlerde Tatar dili, Tatar canı, Tatar ruhu, Tatar milleti bütün zenginliği ile açılmaktadır. O kendi eserlerinde hangi konuyu ele

alırsa alsın, bu konu her zaman milletin ilerleyip yükselmesine hizmet etmiş ve en önemlisi, Doğu, Rus ve Batı edebiyatlarından ilham alan Tukay, öz milletinin öz şairi olup kalmayı başarmıştır.

Süyümbike Minaresi³ ile beraber Tatar milletinin simgesine dönüşen Tatar şairi Abdullah Tukay'ın doğumunun 122. yılı oluyor, bu yıl Nisan ayında ve bütün Tatar dünyası bu tarihte Tukay'ı ve onun eserlerini bir kez daha saygı ve sevgi ile anacaktır. Şairin vefatından bir asra yakın süre geçmesine ve bu zaman içinde Tatar halkında başka birçok şairlerin yetişmesine rağmen Tukay'ın önemi ve onun eserlerinin güncelliği hiç de azalmamıştır.

Bu yıldönümü nedeniyle Türk okurlarına Tukay ile ilgili, Sovyet döneminde yeniden yayınlanıp gündeme getirilmesi imkânsız olan bir yazıyı sunmak istiyorum. Bu yazı, Tukay'a onun zamandaşı, başka bir Tatar şairi Sagit Remiev tarafından yazılmış "Mektup"tur. Bu yazı, başka birçok yeni bilgi içeren ve Sovyet döneminde yayınlanamayan makale ve hatıralar ile birlikte 2005 yılının yazında Kazan'da Yanalif neşriyatında yayınlanan "Düşünürsem Sızlar Gönül, Sızlar Can..." adlı kitabımda da yer almıştı.⁴

Abdullah Tukay ve Sagit Remiev... Onlar, sadece aynı çağda yaşayan ve Tatar edebiyatının yüzünü belirleyen iki şair olmaktan ziyade bir birini yakından tanıyan, bazı konularda karşılıklı fikirlere sahip olan fakat hiçbir zaman birbirine saygısını yitirmeyen Tatar milletinin iki büyük oğlu, iki çok özel şairdir. Zamandaşlarının sözlerine göre, Tukay Sagit Remiev'in yaratıcılığını ve kişiliğini her zaman saygı ile anmıştır. Arkadaşı, ilk Tatar tiyatro sanatçılarından olan Abdullah Kariev hatıralarına bakarsak, Tukay ancak S. Remiev'in şiirlerini beğenir ve okumuş, Tukay'ın millî duygular içerikli "El-lüki" adlı şiiri de Sagit Remiev'in türkü söylediğini duyunca duyulanarak yazılmıştır. Onun Cayık (Uralski) şehriden Kazan'a gelmesi de zaten Ayaz İshaki, Sagit Remiev, Fatih Emirhan gibi edebiyat devlerini görüp onlarla kaynaşarak millete hizmet etmek için olmuştur. Ayaz İshaki'yi görüp tanımak nasip olmasa da, Tukay, Sagit Remiev ile ilk görüşten yakın arkadaş oluyorlar ve birbirine olan saygı ve sevgiyi Tukay'ın vefatına dek koruyacaklardır. Onların dünyaya bakış açısı çok farklı, her ikisine özeldi. Bundan dolayı aralarında sıkça fikir çatışması olduğu da malumdur. Fakat unutmayalım, Tukay'ın verem hastalığına yakalandığı duyulur duyulmaz durumunu ciddiye alıp ve eski öfkeleri unutup Sagit Remiev arkadaşını kendi yanına Astrahan şehrine davet ediyor ve kırmızı ile tedavi olması için şehre yakın bir köye yerleştirip o zaman Astrahan'da sürgünde olan ünlü Azerbaycan yazarı ve doktor Nariman Narimanov'a gösteriyor. Ayrıca, Tukay için edebi akşamlar düzenliyor ve şairi Astrahan aydınları ile görüştürüyor. Hatta Tukay Astrahan'dan vapur ile İstanbul'a da gidip gelmeyi hayal ediyor, fakat ne yazık ki bu hayal gerçekleşmeden kalıyor.

Söz konusu "Mektup", Tukay'ın vefatından beş yıl geçince onun adına S. Remiev tarafından yazılmıştır. Sagit Remiev bu yazıyı 1918 yılında iki gazetede yayınlamış olmalı: Astrahan'da Saray gazetesinde ve Moskova'da Ayaz İshaki tarafından yayınlanan //

gazetesinde. *II* gazetesinin 1918 yılına ait sayıları ve *Saray* gazetesi Kazan'da bulunmadığı için bu durumu kesin açıklayamadık. Dikkatinize sunulan yazı Tataristan Edebiyat ve Sanat Enstitüsü miraşhanesinde konulan Doç. Dr. Şeyhi Sadretdinov arşivinden alındı. Yazıyı bilim adamı Leningrad (Sankt Petersburg) ve Astrahan arşivlerinde çalıştığı dönemde ele geçirmiş olmalı. Tabii ki o yıllarda, Sovyet döneminde, bu mektubun içeriğinden dolayı yayınlanması imkânsızdı. Sagit Remiev'in eserlerinin en dolu derlemesi sayılan *Tan Vakı* adlı kitabına da bu yazı yerleştirilmemiştir.

Gönlünde kaynayan duyguları paylaşmak için Sagit Remiev neden artık beş yıldır hayatta olmayan arkadaşı Tukay'ı seçiyor? Çünkü onlar bir zamanlar beraber bu hayatın değişmesini hayal etmişler ve istikbale birçok umut bağlamışlardı. Ama gerçekler beklentilerden farklı çıktı ve hatta Remiev, kendi uğradığı hayal kırıklığına arkadaşı Tukay'ın artık hiçbir zaman uğrayamayacağına seviniyor sanki. 1918 yılında yazılan "Mektup" için Sagit Remiev'in Rusya'da gerçekleşen ve umutla beklenip de aslında korkunç duruma dönüşen değişiklikleri, Sovyet iktidarını yerleşme düzenini anlatan bir can çığılığı diyebiliriz. Sagit Remiev ilde yer alan vakaların sonunu, ancak bir yıl geçmiş olmasına rağmen, şairlere özgü peygamberlik ile görebilmiş ve sezebilmıştır. Yeni kurulan bir devletin gerçeklerini ortaya koyan bu gibi bir yazıyı 1918 yılında yayınlamak büyük cesaret istiyordu. Ayaz İshaki gibi Sovyetlere ters bir şahısla hayatı sıkı örülen Sagit Remiev 1926 yılında akciğer hastalığından kendi eceli ile ölmese idi, 30'lı yıllarda yeni devletin siyasetine pek uymayan şüpheli geçmişi ile ilgili mutlaka cevap vermek zorunda kalırdı ve kim bilir şairin son günleri nasıl geçirdi!

Umarız, bu makale Abdullah Tukay'ın portresine yeni çizgiler ekler (fakat bizim için onun değerini azaltmaz!) ve beş yaşından anne-baba sevgisine ve yemeğe doyamayan Tukay'ın vücudunun burada zayıf, korumasız olarak tasvir edilmesi kimseyi şaşırtmaz. Bu dünyada ne yazık ki çok nadir şairlere tokluk ve bolluk içinde ve olan haklarına kaybetmekten korkmadan yaşamak nasip olmuştur! Önemli olan bu zayıf, korumasız vücutta sonuna dek halkına hizmet edecek kadar güçlü ve vefatından sonra bile arkadaşlarına ve bütün Tatar dünyasına, Türk milletine kendisini özletecek yüce bir ruhun bulunmasıdır.

MEKTUP

Kazan'ın kebir ehillerinden merhum Abdullah Tukay'ın
mübarek ellerine sunulmuştur.
Bizikirihi Teale,⁵

... Abdullah! Sana hitap etmek için ben artık sözlerin hangilerini seçeceğimi şaşırdım.

Eskiden, Rusya'da sana malum istibdat ve darlık hüküm süren zamanda, insan hareketlerinden sadır olan her iş çirkin ve her insan yılan ve yarıcı olup gözüken, insaniyet ve hürriyet esasında bütün istenen hiçbir şey yok olan zamanda, ama gene de istikbalimiz önde

ve o parlak, bütün kolaylıklar ve güzellikler ileride olup gözükken o zamanda ben sana çeşitli sözlerle hitap edebiliyordum.

İstersem, "Abdullah!" diyordum.

O söz, gerçekte olan manasını ifade ediyor ve kendine özel müziği ile yansıyor ve güzel duyuluyordu.

İstersem, "Tukay!" diyordum. Bazen de, gönlüm sözü daha kabank, daha yumuşak ve körpe edip söylemek istediği zaman "Tukaycan!" diye de hitap edebiliyordum. Ne diye hitap etsem de o sözlerin hepsi muradımı dolu bir şekilde açıklamaya yetiyor, gönlümü hiç eksiksiz dolduruyordu. Kendim de o sözlerden razı kalıyordum.

Fakat şimdi... şimdi sözler öz manalarını yitirdiler. Artık söz diyen kıymetli devlet öz kıymetini kaybetti. Sözlerin manası, özlerinin yüceliği nispetinde fahiş bir suratta aşağılandı. Sözlerin gücü, söz gücünün akalları hayran eden acıbeliği bitirdi.

İnsanların hızlı ve tatlı ıstırap veren bir tutku ile yanarak, aşk ile gönüllerinde taşıdıkları idealler, yüzün buruşacak, bütün vücudun öğrenecek kadar kirletildi.

O yüzden artık benim bütün sözden ve bütün işten gönlüm üşüdü, sevgim soğudu, artık sana hangi sözle hitap etsem, nasıl bir sözlerle konuşsam da muradımı ulaştırabilsem diye üzülüyorum.

Gene de bugün senin vefatına tam beş yıl münasebeti ile sen aklıma geldin ve kendimi, uzaktaki arkadaşlar akla gelince insanların gördükleri bir çare cümlesinden olan mektubu yazmaya zorladım.

Abdullah! Sen benim göz önüme çocuksu, zayıf vücudun ve güçsüz bilekli, ince parmaklı kolların ile köyde sahipleri orak işine gidince bakımsız kalıp yeterli yem almadan yetmiş ve ondan dolayı tavuk yaşına gelmiş olsalar da küçücük kalmış civcivlerin vücudu gibi gayri doğal vücudun ile geliyorsun. Ya da herhangi bir misafirhanenin ve daha çok bir matbaa yahut kitap dükkânının insanların gözünden uzak olan çöp dolu bir odasında etkâlanıp, elbet bir türkü söyleyerek yattığın geliyor aklıma.

Hatırlıyor musun, insanlar kendi aralarında kavga edip dövüşmeye başlarsa sana da zarar verirler diye ödün patlıyordu. Hatırlıyor olmalısın, sokağa atılı adamlar görünür görünmez, onlar daha uzakta olmalarına rağmen sen, belki ezer giderler diye sokağın öbür tarafına çıkmaya korkardın. Hâlâ bu şekilde, kendi sinek canını insanlardan uzakta durarak koruyamazsan, onu kendi iradenle koruyamayacağını söylediğin halin ile göz önümdesin...

Olmayan hakları bulmaktan ziyade bütün olan hakları da kaybetmekten korkan halin ile.

Abdullah! Eski zamanda Rusya'da senin gördüğün ve bildiğin istibdat artık yıkıldı. Sen hayattayken gördüğün darlıklar artık yok.

Büyük inkılap gerçekleşip, sınırsız hürriyet geldi.

Eskiden, parlak olup uzakta, çok uzakta gölgelenen istikbal artık gözümüzün önündedir.

İstikbalde olur diye beklediğimiz bütün kolaylıklar, bütün güzellikleri biz artık göre ve tadabiliyoruz.

Eğer sen o vücudun ile hâlâ hayatta olsaydın, bilemiyorum ne yapardın, kendini koruyabilecek bir yer bulabilir miydin acaba?

Neden? Diyeceksin tabii.

Çünkü hürriyet, o çok ilginç bir şeymiş. O serçe gibi bir kuşmuş. O, hürriyeti arayan ve nihayetinde yakalayan insanların parmaklarını ısırıyor ve hürriyet kahramanları onu çabucak boş bırakıyorlar ve parmaklarını ağızlarına sokup hayret içinde kalıyorlarmış.

O kuşa sahip olsa da, onu arama yolunda hiç zahmet görmeyen insanlar ancak sahip olabiliyorlarmış.

Darlık zamanında hürriyet ve bağımsızlık kazanma ile kimin alakası olmadı, güzel istikbalî kimler umut etmedi veya o hakta kimler hiç düşünmediyse ve kimler için o hürriyetin olup olmaması bir olduysa, işte o insanlar sahipleniyormuş hürriyete. Onlar onun boynunu çeviriyorlar ve o, hürriyet, onlardan artık hiçbir yere gidemiyormuş. Sonra da ona susanmış ve onu kazanma yolunda darlıktan ıstırap çeken insanlar hürriyet adını dahi ağızlarına alırlarsa, hürriyet düşmanı olarak ilan edilip tutuklanıyorlar ve hapse atılıyorlarmış. Hatta öldürülüp suya da atılıyorlarmış. İstibdat zamanında ezilen halklar hürriyet olunca cumhuriyet tahtına geçiyorlar ve cumhuriyet içindeki çeşitli milletler kendilerine özerk muhtariyet, hatta ayrı istiklal kazanıyorlarmış. Fakat kendilerini muhtar ve müstakil hissoderek kendi günlerini kendileri görmeye başlayınca da hemen tutuklanıp gayri hareketçi ilan ediliyorlar ve top ile tüfekten geçirilip yeryüzünden silinip atılıyorlarmış.

O inkılâp dediğin şey, yumurta tavuk olsun da tavuk yumurta olsun gibi bir sözmüş, çocuk baba, baba da çocuk olsun demek gibi. Daha doğru söylersek, daha dün sopayı at edip oynayan çocuklar bugün gelip insanların başına çıksınlar ve insan hayatının bütün vaziyetine sahip olsunlar demekmiş. Kimi onlara "Hey, çocuklar, oynamayın, düşersiniz, başımıza kötü şeyler gelir, ana ve babalarımızın istikbalde bekledikleri bütün hayatlarını mahvedersiniz!" derse, o insanın dilini çekip başını bitiriyorlarmış.

Artık bizde işler böyle. Biliyorsun ya, o insanlar vardı ya... Onlar artık bütün maksadımıza sahip oldular. Darlık zamanında Hürriyet! Hürriyet! diye tutuşup hürriyet yolunda Sibirya yollarını bir uçundan öbür ucuna yürüyen ve Arhangel bataklıklarını yürüyerek kuru-tan kahramanlar var ya... Yüzlerini bir görmek için zar ve intizar olup namana âşk durumunda Uralski'den Kazan'a geldiğin ve nihayet yüzünü görmeye nasip olmayınca onlara amaçlarına ermek için ömür ve gördükleri sıkıntılara, çektikleri azaplara dayanmak için sabır ve güç isteyip veda ettiğin o kahramanlar... Hürriyet kahramanları hürriyet gelince, hürriyet ile ancak tebrikler alabildiler. Hürriyetin kendisini ise, ne yazık, göremediler. Onlar artık gene şu hürriyeti arama yoluna düşüp yeniden uzun sefere çıkacaklar gibi gözüküyorlar.⁶

Hey arkadaşım, Tukaycan! Takdirde "Bu millet hür ve parlak günler görmez!" diye alına yazıldıysa, o yazıyı el ile silip atmak imkânsızmış...

Diyorum ya, işte hürriyet geldi, fakat sana hür söz yazmaya korkuyorum. Çünkü artık mektuplar postanede açılıp okunuyor ve hürriyetle ilgili bir söz dahi varsa, o mektup ortadan kaldırılıyor. Senin bildiğin istibdat zamanında en azında başkasına yazılan bir mektubun sahibinden başka biri tarafından açılması haram sayılıyordu.

Namına bir hediyeye göndermeye bile korkuyorum çünkü artık herkes özgür, isterse ulaş-

tır, istemezse ulaştırılmaz ve bu durumda yapacak hiçbir şey yok. Gönderdiğim hediye sana ulaşamazsa yazık olur dedim. O yüzden de mektubumun sonuna

—Hürlük, bil, bir çocuk şeydir...

Başına gelmeyen bilemez.

Hürlük görmeyen bir aşık

Darlık kadrini bilemez, -

Diye ekleyip sözümü tamamlıyorum.

Hogça kal, arkadaş! Dostun Sagit Remiev.

Moskova, 1918, 15 (2) Nisan, *İl Gazetesi*.

Abdullah Tukay ile ilgili kaynakları:

1. İbrahim Nurullin (1979) *Ğabdulla Tuqay*, Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı.
2. (1985) *Ğabdulla Tuqay. Eserler*. Biş Tomda, Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı
3. (1986) *Tuqay Turonda İstelekler*, Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı.
4. (1997) *Tuqay Hem XX Ğasır Medeniyeti*, Kazan: İYLİ im. G.İbragimova.
5. Fatma Özkan (1994), *Abdullah Tukay'ın Şiirleri; İnceleme-Metin-Aktarma*, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.

Dipnotlar

- 1 Fatma Özkan (1994), *Abdullah Tukay'ın Şiirleri; İnceleme-Metin-Aktarma*, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, s. 52.
- 2 Çulpan Zaripova (2003) *K Probleme Demonizma v Tvorçestve Sagita Rameyeva v Kontekste Vostočno-Yevropeyskoy Estetik*, Kazan: "Master-Lain".
- 3 Söyümbike Minaresi Tataristan'ın başkenti Kazan'da eski müstahkem şehir merkezinde ve Kazan Kremlinini denilen binanın yakınında bulunmaktadır. Söyümbike Minaresi Tatar halkının son han-bikesi adını taşımakta olup Tatar milletinin bir sembolüne dönüşmüştür.
- 4 Çulpan Zaripova Çetin (2005) *"Döyünürsem Sızlar Gönüm Sızlar Can..."* (Sagit Remiev'in hayatı ve eserleri ile ilgili yeni bilgileri), Kazan: Yanalıf.
- 5 Bismillah'ın Farsça versiyonu.
- 6 Burada söz hüriyeti arama yolunda hapedere atılıp sürgünlere sürülen ve sonunda Rusya'dan muhacirliğe gitmek zorunda kalan Ayaz İshaki hakkındadır.

Özet

Küçükken yetim kalan ve çocukluğunu elden ele, aileden aileye dolaşarak geçiren Abdullah Tukay kendi eserlerinde hangi konuyu ele alırsa alsın, bu konular her zaman Tatar milletinin ilerleyip yükselmesine hizmet etmiştir.

Tukay'ın vefatından beş yıl geçince 1918 yılında yazılan "Mektup", Sagit Remiev'in bir zamanlar beraber bu hayatın değişmesini hayal eden ve istikbale birçok umut bağlayan an-

kadaşı Tukay'a Rusya'da gerçekleşen ve umutla beklenip de aslında korkunç duruma dönen değişiklikleri, Sovyet iktidarı yerleştirme düzenini anlatan bir can çığılığı diyebiliriz. Sagit Ramiev ilde yer alan vakaların sonunu ancak bir yıl geçmiş olmasına rağmen, şairlere özgü peygamberlik ile göre ve sezebilmıştır.

Anahtar kelimeler: Tatar Edebiyatı, Abdullah Tukay, Sagit Ramiev.

A LETTER DEDICATED TO TUKAY

ABSTRACT

Orphaned at an early age, Abdullah Tukay spent his childhood with one family after another. In his writing, regardless of the subject matter, Tukay always aimed to serve the Tartar nation and their improvement.

The letter, written by Sagit Ramiev in 1918, five years after Tukay's death, tells about the horrible changes that happened in Russia under the Soviet rule. Ramiev's words become a friend's cry of disappointment after having high hopes for the future. Sagit Ramiev displays a poet's divine intuition in foreseeing the end of the events happening in the city even though they have begun not more than a year ago.

Key words: Tartar literature, Abdullah Tukay, Sagit Ramiev.